

Het hof te Bommel (De Heerlijkheid Bommel)

De naam Bommel komen we al vroeg tegen. In een oorkonde uit het jaar 1096, ter gelegenheid van een gift, wordt als één der getuigen genoemd: Theodoricus de Bemel. In een andere oorkonde, datum onbekend, die handelt over een deel van de Kekerdome uiterwaard, wordt genoemd Stephanus de Bemene. Dat zou iemand van hetzelfde geslacht geweest kunnen zijn, hoewel hij waarschijnlijk geen heer van Bommel is geweest.

Op 9 april 1178 verklaart Godfried van Reenen, achtentwintigste bisschop van Utrecht, dat zijn zuster Heilwig bij haar huwelijk een bruidsschat krijgt, waaronder Bemele, juxta(=tegenover) Noviomagum. Waarschijnlijk was haar moeder Sophia de erfdochter van Bommel, namelijk een dochter van Theodoric of Diederic van Bommel.

Heilwigs dochter Sophie huwt Hendrik van Kuik, graaf van Arnsberg. Haar dochter Heilwig trouwt met Otto IV van Bentheim. Hun zoon is Boudewijn van Bentheim, heer van Bommel. Hij was gehuwd met Judith, ook wel Jutta genoemd. Zij hadden twee zoons: Otto V en Egbertus.

In 1269 trad Otto V toe tot de Orde van het Duitse Huis. Toen hij in 1277 overleed, kwamen de kerk en de tienden in Bommel en alles wat ertoe behoorde aan het Duitse Huis. Zijn vrouw heette Heilwig van Teclenburg. Ze hadden acht kinderen. Waarschijnlijk heeft zoon Johan II of Jan II, graaf van Bentheim alle rechten en het overschot van de bezittingen aan de graaf van Gelre verkocht. Jan II had namelijk veel geld nodig om de hoofdkerk in Bentheim en het kasteel Dinkelrode bij Nieuwersluis te bouwen.

In 1332 sterft Jan II en wordt Bommel voor het eerst genoemd als ambtsdorp. Onder de Gelderse lenen wordt genoemd het Huis te Bommel. De bezitters van dit Huis noemden zich heren van (of te) Bommel. Een ander huis, dat genoemd wordt onder de Gelderse lenen heeft waarschijnlijk gestaan in de buurt van "De Kinkelenburg". ("De Kinkelenburg" zelf is van veel latere datum). Dit huis is bewoond geweest door het geslacht van Ambe of Aem. In 1326 staat

geschreven: Diderick van Ambe "helt van de greve zijn huis te Ambe en de tiende te Luttelbarle" (= Klein Baal?)

In 1403, vrijdags na kerstdag, ontvangt Johan van Ambe zijn huis en hofstad met "graven en cingelgraven" zoals het te Bemmels gelegen is als een Zutphens leen. De heren van Ambe voerden als wapen drie zilveren rozen met gouden zoom en knop op een rood veld met als helmteken een zilveren zwaan met een gouden bek in ongeheven vlucht.

Johan van Ambe was waarschijnlijk een zoon van Jacob van Ambe en zijn vrouw Jutte. Hij was schildknaap en kreeg van de commandeur van het Duitse Huis te Utrecht verschillende tienden en de gift der kerk te Bemmels.

Terug naar de Van Bemmels

Goossen van Bemmels, gehuwd met Margriet van Valckenaar, ontvangt in 1484 het leen voor een verzuimd leen. Hij houdt het niet lang want in 1501 komen huis en tienden via Ida van Aeme aan haar zoon Dirk van Munster.

Op 7 oktober 1538 ontvangt Joost van Bemmels, Goossens zoon als "erve synes vaders Goossens sijn huys to Bemmels met omtrent zeven mergen lants ende noch vier mergen lants...", dat hij erbij tot leen gemaakt heeft. Joost was al sedert 1534 ambtman van de Over-Betuwe.

Anna Vaeck

Hendrik Vaeck, zoon van de heer N. Vaeck en zijn vrouw N. van Wees, schepen van Nijmegen, trouwde met de dochter van Gart van Steenberg, Joffer Huess. Uit dat huwelijk werd een dochter geboren: Anna Vaeck. Zij trad in het huwelijk met Joost van Bemmels.

In de kapel van de Hervormde kerk te Bemmels, die in 1550 aangebouwd werd, is een wandschildering aangebracht in twee delen, gescheiden door een raam. Op het linkerdeel vinden we een afbeelding van St. Christoffel met op zijn schouder het Christuskind en op de achtergrond Petrus met de hemelsleutel en de kluisenaar. Op de

voorgond is in geknielde houding Joost van Bommel afgebeeld. Op het rechterdeel vinden we de twee heiligen St. Barbara en St. Christina. Op de voorgond is, eveneens geknield, Anna Vaeck afgebeeld. Omdat Joost van Bommel in december 1559 overleed en kort daarna Anna Vaeck, veronderstelt men, dat de muurschildering een devotie-schildering was ter gelegenheid van hun beider overlijden. Bij Joost van Bommel en Anna Vaeck zijn hun respectievelijke wapenschilden afgebeeld.

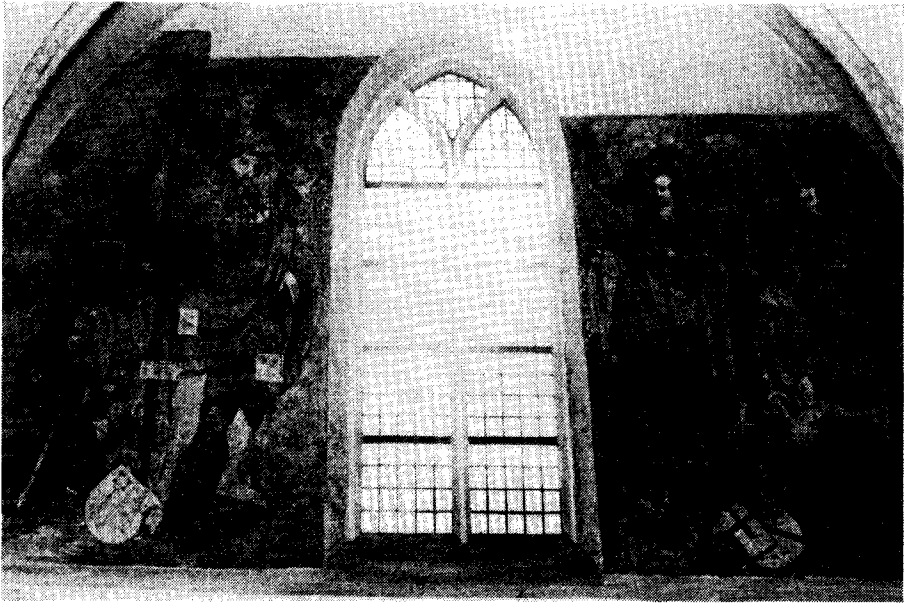
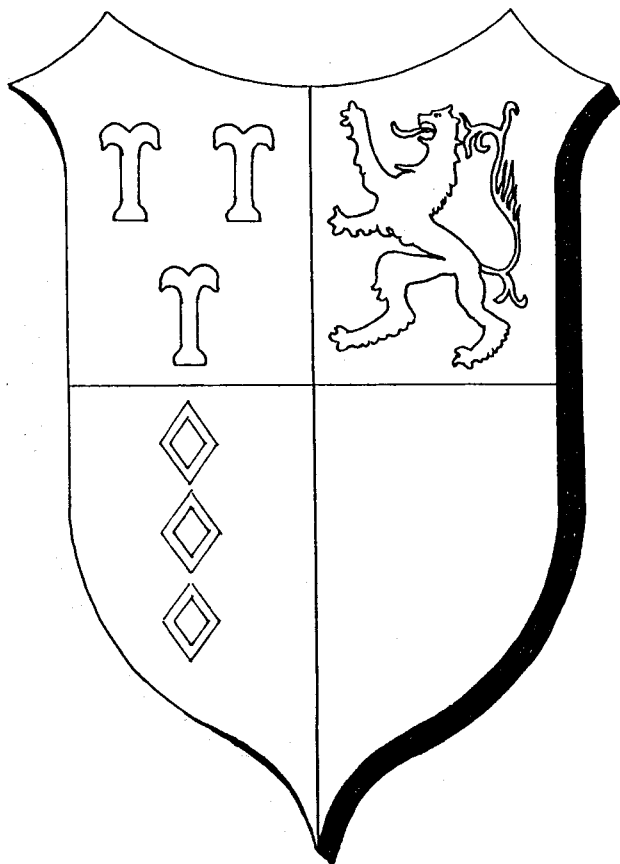

Foto uit *Mooie plekjes in de Oost-Betuwe* van Jaap Willems.

De kwaliteit van de wandschilderingen in de Hervormde kerk in Bommel is van dien aard, dat de beide leeuwen op de wapenschilden niet erg duidelijk te zien zijn. Ik heb uit een boek een willekeurige klimmende leeuw nagetekend in het wapen van Joost van Bommel en voor de Gelderse leeuw in het wapen van Anna Vaeck heb ik als voorbeeld gebruik gemaakt van één der leeuwen in het wapen van de provincie Gelderland. Waarschijnlijk zullen de in de wandschildering afgebeelde leeuwen iets afwijkend zijn, maar dat is nauwelijks vast te stellen.

Het wapen van Joost van Bommel

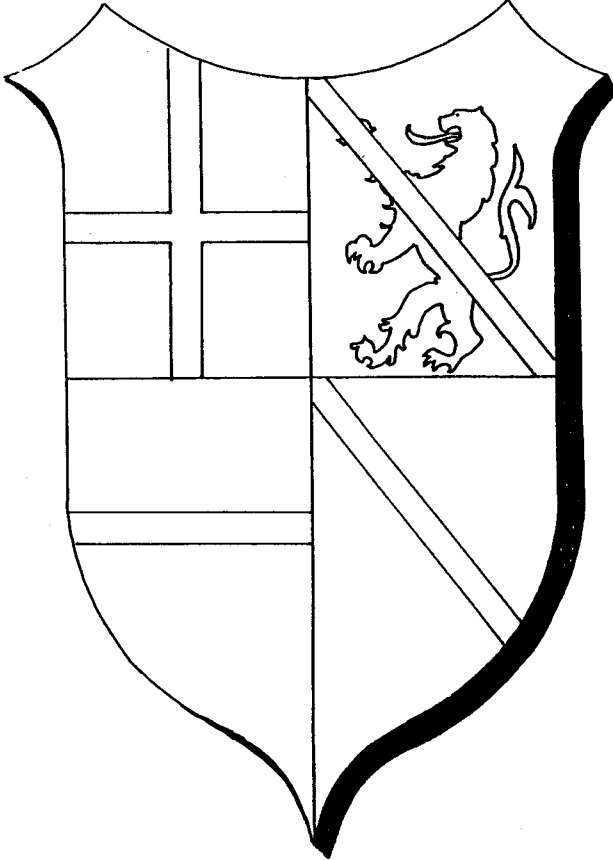
Het wapenschild is opgedeeld in vier kwartieren. In het eerste kwartier staan drie Bommels (schaak- of gevechtstorens) in zwart op een zilveren ondergrond: het wapen van de Van Bommels. In het tweede kwartier een rode klimmende leeuw op zilver: het wapen van Van Randwijck. In het derde kwartier zien we drie rode ruiten op zilver: het wapen van Valckenaar.

Het vierde kwartier is op de wandschildering niet te ontcijferen en ik kon er nergens aanwijzingen over vinden. Het helmteken - het persoonlijke teken van Joost van Bommel - is een zittende hazewindhond. Waarschijnlijk daarom zijn de twee schilddragers van het gemeentewapen van Bommel hazewindhonden.

Het wapen van Anna Vaeck

Ook zij heeft een in vier kwartieren verdeeld wapenschild. Op het eerste kwartier staat een zwart kruis op een zilveren ondergrond: het wapen van de familie Vaeck. Op het tweede kwartier staat een Gelderse leeuw, waarover, als teken van bastaardij, een schuine rode streep loopt: het wapen van Van Steenberghe.

In het derde kwartier treffen we een groene dwarsbalk aan op een veld van zilver: het wapen van Van Wees. In het vierde kwartier staat een zwarte schuine balk op zilver: het wapen van Van Heerdt. Het helmteken is een zwarte haan met rode kam en baard.

Bronnen:

- Aantekeningen, die in het begin van de vijftiger jaren gemaakt zijn naar aanleiding van een onderzoek van wijlen de heer G.Ch. Rietveld;
- De Geschiedenis van de Ned. Herv. kerk te Bommel;
- Diverse kerkenraadsstukken.

Naschrift redactie:

Het voorgaande artikel is geschreven naar aanleiding van een verzoek om informatie over het familiewapen van Van Bommel.